

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

Szerb települések (Negyedik közlemény)

Említettük már, hogy Vojvodina területén a lakosság kezdetben igen gyér volt. A történelmi idők elején ez a lakatlan, mozsaras pusztaság teljesen ismeretlen, de a róla készült térképek alapján megállapítható, hogy a középkor vége felé is alig ismerték ezt a vidéket a külföldön, mert az egyes városok vagy falvak minden térképen máshol vannak feltüntetve. Természetesnek találjuk tehát, hogy az idevágó történelmi munkák is igen bizonytalan forrásokból merítenek s hogy a török uralom idejéről eltérően és részrehajlóan írnak. Vojvodina történelmi jelentősége tehát a török háborúk idején kezdődik, mert területe és a rajta lévő ember-tömegek akkor sodródnak bele a világpolitika örvényébe.

A török uralom és a kuruc lázadás rövid ismertetése után az itteni szerbek bevándorlásának és letelepedésének korszakát kell vizsgálat tárgyává tennünk, mivel a török háborúk és a kuruc lázadás idején északra tolódot magyarság helyét ők foglalták el. Röviden kitérünk a bevándorlás okaira és körülményeire, annak egyes fontosabb mozzanataira és Vojvodina további történetére gyakorolt hatására.

Az 1389-iki koszovói ütközet megpecsételte a szerb önállóság sorsát, mivel már akkor nyilvánvaló volt, hogy a török hódításnak a szerbek nem vethetnek gátat. A török behatolás idején európa-szerte dúló politikai válság, az állandó forradalmi zavargások, amelyek a későbbi parasztforradalmak előszeleiként jelentkeztek a két szerb államban is, Boszniában és Ráskában (Rascia) kikezdték a rend tartó oszlopait. A két állam élén álló feudális urak szüntelen harcban álltak egymással, miközben az ebből eredő háborús költségeket és a török ellen emelt védintézkedések költségeit, valamint a maguk költséges életmódjának terheit a nép vállaira hárították. Magától értetődik, hogy ezek az állapotok különösen kedveztek a törököknek s hogy az egyetlen nagyobb koszovói ütközeten kívül könnyen hatoltak előre s hódítottak meg egymásután minden országrészt. Minthogy azonban ez a hódítás csaknem 90 évig tartott (míg 1463-ban Bosznia is végleg török kézre került), a szerb *népben* nem talált nagy ellenállásra, mert az a feudális uraival szemben táplált ellenszenvében a törököket sem tartotta rosszabb uraknak. A törökök, az első időben, tényleg nem róttak súlyos terheket a szerbekre. De később a helyzet megváltozott. A mind nagyobb háborús vállalkozások megrendítették a török birodalom pénzügyeit. Az egyensúlyt csak a szerb és más leigázott népek adójának emelésétől lehetett remélni. A parasztság ábrándjai egyszerre ködbevesztek. Az állandó háborúk fokozták az általános bizonytalanságot. A csak fogyasztó, de nem termelő óriási hadsereg kimerítette a primitív mezőgazdaság minden készletét és a sovány esztendőök folytán éhínség állt be. Ez általános drágulást, fokozódó kizsákmányolást és a parasztság végleges nyomorbasüllyedését, óriási méretű pestis-járványt és a halálozási arányszám ijesztő emelkedését hozta magával. Mivel minden lázadási lehető-

séget kizárt a jól felfegyverzett török katonaság, a népi fantázia az üstökösökben és az ismétlődő földrengésekben utalást látott arra, hogy az évszázadok óta lakott földet elhagyja.

A szerb nemesség a török elől hátrálva, külföldön, különböző királyok udvarában keresett menedéket, amennyiben egyesek már előbb nem gondoskodtak megfelelő kastélyról és földbirtokról, ahol életmódjukat zavartalanul folytathatták. Sok esetben nagy földbirtokokat kaptak ajándékkul az osztrák császártól, a török határ mentén, hogy az esedékes török támadásokat feltartóztassák. Ilyenek voltak észak Szerbia és Szrém deszpotái.

Mikor a török hódítás Ausztria, Horvátország és Magyarország déli részein is reális veszélyt kezdett jelenteni, az érdekelt főurak egyszerre valamennyien a török uralom alatt, halálveszedelemben élő szerbekre gondoltak, hogy azok segítségével veszélyeztetett jószágaikat a törököktől megvédjék és a török inváziót megállítsák. A szerb nép áttelepítése olcsó hadsereget és egyszersmind olcsó munkaerőt jelentett. Űgynökeik tehát csapatostul lepték el a szerblakta vidékeket és az inségben szenvedő népnek fűt-fát ígértek, ha ajánlataikat elfogadja és északra vándorol.

Így kezdődik először a passzív vidékek, későbbben az egész Törökország szerbjeinek kivándorlása. Kezdetben csak egyes családok kerekedtek fel, minden ingóságukat magukkal cipelve és marháikat maguk előtt hajtva, később azonban már egész községek, végül pedig egész vidékek kelnek vándorútra.

A kivándorlás először Dalmáciába, majd Horvátországba és Magyarországra vette irányát. Elsőnek a mai bunyevácok és sokácok ősei indultak el Hercegovinából, hogy észak Dalmáciában néhány évtizedig megpihenve mai hazájukba, Bácskába és Baranyába vándoroljanak. A Délmagyarországban már meghonosult szerb deszpotáknak is sikerül 1459-ben, Szmederevo eleste után nagyobb tömegeket birtokaikra csábítani és munkába fogni. Közben a horvát grófok sem tétlenek: egész községeket népesítenek be szerb jövevényekkel. A magyarok közül különösen Mátyás király segíti elő a szerbek bevándorlását és letelepedését. (1483-ban a pápához intézett egyik levelében arról számol be, hogy Délmagyarországra immár 200.000 szerb vándorolt be.) A bevándorolt szerbek sokáig nem állapodtak meg egy helyben, gyakori volt a továbbvándorlás, a fészkelődés, — amíg lassanként az egész mai Vojvodinát, Szlavónia jelentékeny részét, továbbá Erdély és Oláhország bizonyos területeit el nem foglalták. Délmagyarország nemzetiségi fizionómiája tehát lényegesen megváltozott: a városok és falvak szerb neveket kapnak, a szerbek a nagy költözködés után letelepedtek és munkába fogtak.

Sajnos, az új haza sem nyújtott biztonságot és nyugodt megélhetést. A csakhamar újrakezdődő török betörések, a főurak igéreteinek be nem tartása, az őslakók ellenszenve, a katolikus agitáció türelmetlensége, a magyar és jövevény-szerb főurak egymásközi

antagonizmusa a nyugtalanság és háborúskodás középpontjába sodorták a szerbeket. Közben a bécsi udvar minden rendszer nélkül osztotta az e vidékre vonatkozó adományleveleket, hol szerb deszpotáknak, hol magyar, vagy osztrák grófoknak, ami a zűrzavart és az ellenségeskedést még jobban fokozta. Mindezek a körülmények azonban nem törték meg a szerbeket, sőt, mivel az utazás és vándorlás tapasztalatait fel tudták használni, heves ellenállást tanúsítottak minden olyan kísérlettel szemben, amely végleges szolgáltságukat célozta s jobbágysorba akarta őket dönteni. Ellenállásukat a császártól kapott ígéretekre és kiváltságokra alapozták s mivel az udvar előtt nagyon is nyilvánvaló volt a török veszedelem közelsége, támogatást is nyertek onnan.

A török háborúkkal és azok következményeivel már foglalkoztunk, részleteik tehát már ismeretesek. Vojvodina történetének szempontjából ki kell még emelnünk a bánáti Kovin nevű községből, 1594-ben kiindult szerb lázadást, a török uralom ellen. A lázadás ideje kb. egybeesik a törökök európai uralmának delelőjével. Mikor a nyugati nagyhatalmak, élükön Velencével, sok alkudozás után megegyeztek abban, hogy a török terjeszkedés egyforma veszélyt jelent mindannyiuk számára és csak egységes akcióval lehet megállítani, kénytelenek voltak belátni, hogy távolról sem rendelkeznek olyan eszközökkel, amelyekkel egy ilyen akciót sikerre is vihetnének. Ezért cselhez folyamodtak. Ismerve a török igában sínylődő népek szomorú helyzetét, lázadásokat és forradalmakat szítanak és segítenek elő a birodalom szegélyén. Ezek a lázadások azonban hatékony támogatás és modern felszerelés hiányában, csak a résztvevők feláldozását eredményezik s a nagyhatalmaknak épp olyan kevéssé segítenek, mint amennyire a törököknek sem ártanak.

A kovini lázadásnak is az lett volna a feladata, hogy az északra igyekvő török hadsereget feltartóztassa, míg Bécsben az ellenállásra felkészülnek és a lázadóknak is segítséget küldhetnek. A török hadvezér azonban tudva, hogy csak lokális jelentőségű felkelésről van szó, maga mögött hagyta az elintézetlen lázadást és hadseregével észak felé vette útját. Ott győzelmet aratva, visszafordult, hogy a lázadást is elfojtsa. De ez közben már Erdélyre is kiterjedt és leveretése csak két súlyos kimenetelű csata után sikerült.

Az ilyen és hasonló tapasztalatok csak még jobban érlelték a felfogást, hogy a török elleni sikeres akcióhoz a szerbek igen fontos tényezők.

A bécsi ostrom elhárítása és a lengyelek által támogatott osztrák csapatok előnyomulása, Buda várának visszafoglalása, a császári seregek sorozatos győzelmei, egycsapásra tekintélyt szereztek a bécsi udvarnak s a török igában szenvedő népekben felébredt a remény, hogy ütött a török uralom végórája is. Ezt a reményt táplálta még a Konstantinápolyban 1688-ban kitört forradalom, amely tulajdonképpen a háborús balsikerek következménye

volt. Így a szerbek tömegesen kezdtek csatlakozni az osztrák császári seregekhez s támogatták azokat a török elleni írtóhadjáratukban. Az értékes segítség eredményeképpen 1689-ben az osztrákok már Novi Pazarba, Skopljéba, Pećbe hatolnak, maguk előtt üldözve a fejetlenül visszavonuló törököt. Piccolomini osztrák tábornok ügyes diplomáciájával teljesen magához köti a szerbeket és az élükön élő peći pátriárkát, aki immár a török uralom végét sejti s az önálló szerb állam visszaállítására gondol. De a forradalom elfojtása és a hadsereg újjászervezése, valamint Piccolomini halála megfordítják a harci szerencsét. A törökök újult erővel visszaverik az ellenséget s rövid idő alatt egész Szerbia újra birtokukba kerül. Természetes, hogy az ellenséggel tartó egész szerbség kíméletlen üldözés áldozata lett. Ezért a szerbek, pátriárkájukkal együtt, hátrálni kényszerültek s míg így a nemzet színe-java az országból kiszorult, az otthonmaradtok a török tizedelés áldozatául estek.

Kétségbeejtő helyzetükben a szerbek Beogradban tanácsot ülnek, amelynek eredményeképpen küldöttséget menesztenek Bécsbe, hogy a császártól jogi és gazdasági helyzetük gyors elintézését kérik, mivel török területre semmiképp sem térhetnek vissza. A küldöttség útját siker koronázza, amennyiben a császár 1690. augusztus 21-ikén kelt emlékiratában széles kedvezményekben és kiváltságokban részesíti a birodalmában élő összes szerbeket. Ennek következtében Vojvodina lakossága újabb óriási embertömeggel szaporodott meg, de, miután munkaerő hiányában Törökországban is amnesztiát hirdettek ki, sokan visszavándoroltak török területre, különösen, amikor tapasztalták, hogy mily óriási harcokat kell még vívniok, hogy a császári kiváltságok tényleg érvényre is lépjenek. — A kiváltságok mibenlétéről és a betartásukért folytatott harcokról, következő cikkünk számol be.

(Folytatása következik)

Kiss Flórián

ALAKOK A MÁBÓL

Popović Jovan :

Rendnek kell lenni

(Az író Reda mora da bude c. könyvéből)

„Nahát, micsoda egy kalap, az ember nem nézheti békén. Mintha valami szemétdombról szedte volna fel. Ez már mégis csak fukarság.” Így szörnyülködött Zagorka asszony, valahányszor ablaka alatt feltűnt Milanković patikus kopott zöld kalapja. Pedig naponta négszer is feltűnt.

Zagorka asszony véleményeit a kisváros mint örök igazságokat fogadta el. Habár kalapok tekintetében nem volt éppen szakértő, vagy legalább is nem volt specialista. Viszont példaképe a praktikus asszonynak, takarékos, ügyes — és ha ő azt mondja, hogy a patikus fukar — akkor egész biztosan az is.

Specialista ő például a cselédkérdésben. Ebben példátlan